

**MINISTERSTVO
NEJVYŠŠÍHO
ŠTĚSTÍ**

ARUNDHATI ROY

AUTORKA BESTSELLERU

BŮH MALIČKOSTÍ

ROMÁN

MINISTERSTVO
NEJVYŠŠÍHO
ŠTĚSTÍ

ARUNDHATI ROY

© 2017 by Arundhati Roy

International Rights Management: Susanna Lea Associates

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Překlad © Lenka Lichtenberg, 2018

Obálka © Pavel Tůma – RITA, 2018

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2018

ISBN 978-80-7585-938-9 (pdf)

**MINISTERSTVO
NEJVYŠŠÍHO
ŠTĚSTÍ**

ARUNDHATI ROY

Přeložila: Lenka Lichtenberg

*Věnováno všem neutěšeným.
Záleží na tom, co máte ve svém srdci...*

NAZIM HIKMET

Předmluva překladatele

Vážení čtenáři,

do rukou se vám dostává nový fascinující román od indické spisovatelky Arundhati Roy. Po dvaceti letech od vydání svého prvního románu *Bůh maličností* (*God of Small Things*), za nějž získala prestižní Man Bookerovu cenu (The Man Booker Prize), přichází s dalším poetickým a zároveň politicky výbušným dílem, které vzbudilo zejména v Indii obrovské vášně. Arundhati si za své aktivity vysloužila přezdívku „svědomí Indie“. Neproslavila se totiž jen jako spisovatelka, esejistka, scénáristka, dokumentaristka, a dokonce herečka, ale zejména jako politická, sociální a environmentální aktivistka bojující proti globalizaci, korupci, hinduistickému nacionalismu, sociální nerovnosti a porušování lidských práv. Veřejně se postavila na stranu bojovníků za nezávislost v Kašmíru, proti záborům půdy domorodých kmenů, jadernému zbrojení nebo radikálně pravicové politice a nacionalistickému, nábožensky zabarvenému směřování současné indické vlády, za což si vysloužila množství žalob, vězení,

a dokonce veřejné výhrůžky smrtí od vysoce postavených osobností.

Ministerstvo nejvyššího štěstí není jen román, je to zároveň autorčina autobiografie i kritika současné indické společnosti. Její první román, *Bůh maličkostí*, byl vzpomínkou na její dětství. Druhý nás provádí intelektuální a emocionální mapou dospělosti. Spojuje příběhy postav, imaginaci a cosi jako magický realismus prodchnutý specifickým černým humorem. Potkává se tu něžnost, láska a niternost s brutalitou lidí a politických mechanismů. Prostředí a postavy líčí autorka s takovou hloubkou a dokonalostí, až máte dojem, že uličky i podivné postavičky Starého Dillí nebo kašmírského Šrínagaru skutečně znáte. Autentický prožitek ještě umocňují urdské verše a vložené útržky vět v maithilštině, malajálamštině, kašmírštině a dalších indických jazycích.

Popis historických událostí, fungování tajných služeb, teroristických organizací, výslechových center a mnoha dalších reálií se opírá o skutečnost a očím celého světa odhaluje odvrácenou stranu Indie. Tato kritika vyvolala u stoupenců současného politického směřování v Indii veliké pobouření. Pro někoho je Arundhati sebestředná idealistka urážející Indii a její vládu, pro jiné je literárním hlasem nové generace, milionů lidí, kteří v Indii touží po změně, svobodě, bezpečí a spravedlnosti.

Příběh symbolicky začíná i končí na hřbitově, kde hlavní hrdinka, podobně jako autorka sama, přežívá na okraji společnosti plné násilí, bezútěšnosti a s největší pravděpodobností směřující k občanské válce. Paradoxní

místo k životu a zároveň cesta ke svobodě, místo, kde hlas Andžum zaznívá jako hlas Arundhati.

Lenka Lichtenberg, překladatelka

*S*lunce už zapadlo za obzor, ale světlo ještě nevyhaslo. V tu magickou chvíli se armáda kaloňů na starém hřbitově odpoutává od větví banyánů a krouží nad městem jako kouř. Netopýři odlétají a vrány se vracejí domů. Všechn ten hluk a povyk při jejich přiletu nedokáže přehlušit ticho, které tu zůstalo po vrbacích, již zmizeli neznámo kam, a po supech bengálských, kteří zde strážili mrtvé po stovky milionů let, ale nyní jsou vyhubeni. Supi se otrávilí diklofenakem. Ten byl podáván kravám jako aspirin na uvolnění svalů, jako analgetikum a pro zvýšení produkce mléka, ale na supy bengálské působí – působil – jako nervový plyn. Každá chemicky uvolněná dojnice nebo býk se po smrti stali pro supy jedovatou kořistí. Z krav se sice staly úžasné automaty na mléko, lidé ve městech spořádají více zmrzliny, mléčných sušenek, oříškových tyčinek a čokoládových koláčků, vypijí více mangových koktejlů, ale supi mezitím svésili krky, jako kdyby se cítili unavení a ospalí. Ze zobáků jim stékaly stříbrné chuchvalce slin a jeden po druhém popadali mrtví ze stromů.

Málokdo si všiml, že už tady ti staří přátelští ptáci nejsou. Obdivovali jsme totiž něco úplně jiného.

1.

KAM CHODÍ STAŘÍ PTÁCI UMÍRAT?

Žila na hřbitově mezi stromy jako jedna z nich. Za úsvitu vyprovázela vrány a vítala domů netopýry. Při soumraku naopak. Mezitím rozmlouvala s duchy supů, hlídkujících vysoko ve větvích. Cítila jemný stisk jejich drápů jako bolest v amputované paži. Měla dojem, že jim ani nebylo proti srsti odporoučet se z příběhu.

První měsíce po nastěhování snášela každodenní krutosti nehnutě jako strom. Ani se neotočila, když po ní kdejaký chlapec hodil kamenem, nesehnula hlavu, aby si přečetla urážky vyryté do své kůry. Lidé se jí posmívali, říkali jí klaun bez cirkusu, královna bez paláce, ale ona svou bolest propouštěla větvemi jako vítr a šumění listů působilo na její rány jako balzám.

Dali jí pokoj, až když se s ní spřátelil a začal ji navštěvovat Zijáuddín, slepý imám, který dříve vedl modlitby ve Fatéhpurské mešitě¹.

Kdysi dávno jí nějaký muž, co uměl anglicky, vyprávěl, že se její jméno čte (v angličtině) pozpátku jako Madžnu. V anglické verzi příběhu o Lejle a Madžnuovi se Madžnu jmenuje Romeo a Lejla je Julie². Nesmírně ji to pobavilo. „Takže já jsem takové *khičří*³ jejich příběhu?“ zeptala se. „Co budou dělat, až zjistí, že Lejla je možná Madžnu a Romeo je ve skutečnosti Julie?“ Když toho Muže, co umí anglicky, potkala příště, řekl jí, že udělal chybu. Její jméno se čte pozpátku jako Mudžna, což není jméno, vlastně to neznamena vůbec nic. „Na tom nezáleží, jsem totiž Romeo, Julie, Lejla i Madžnu, všichni dohromady. A co je špatného na Mudžně? Kdo říká, že se jmenuju Andžum? Nejsem Andžum, ale Andžuman. Jsem taková

1 Fatéhpurská mešita (Fatéhpurí masdžid) byla postavena v roce 1650 jednou z manželek císaře Šahdžahána, Fatéhpurí Bégam. Stojí v nejstarší části Starého Dillí na náměstí Čádní Čauk naproti Červené pevnosti.

2 Lejla a Madžnu – klasický příběh o nešťastné lásce (Romeo a Julie Východu) mezi dvěma mladými lidmi. Odehrává se v 7. století v Arábii. Mladík Qais ibn al-Mulawah a dívka Lejla se do sebe zamilují již v dětství, ale když dospějí, Lejlin otec nesouhlasí se sňatkem a dceru provdá jinému. Qais je Lejlou posedlý a lidé mu začnou říkat Madžnu (bláznivý). Madžnu odejde do pouště, kde skládá milostné básně. Lejla zemře steskem a Madžnu najdou mrtvého u jejího hrobu. Příběh se stal námětem pro mnoho umělců, básníků i malířů.

3 Khičří – „směs“, jihoasijské jídlo, jehož základ tvoří rýže smíchaná se zeleninou. Existuje mnoho oblastních variant, které se liší ingrediencemi. Každá rodina má svůj vlastní recept.

směsice, *mehfil*⁴. Kousek od každého, ale vlastně nikým, od všeho trošku, ale vlastně nic. Chcete ještě někoho pozvat? Všichni jsou vítáni.“

Ten Muž, co uměl anglicky, ji pochválil, že to bylo vážně chytré. Jeho samotného by to nenapadlo. „Jak by mohlo, s tou vaší urdštinou? Myslíte, že vás angličtina dělá chytřejším?“ opáčila.

Zasmál se. I ona se zasmála jeho smíchu a pak se podělili o cigaretu s filtrem. Stěžoval si, že cigarety Wills Navy Cut jsou moc krátké a tlusté, rozhodně neodpovídají ceně. Naopak ona je ve srovnání s Four Square nebo výrazně maskulinními Red & White brala všemi deseti.

Dnes už si jeho jméno nepamatovala. Možná ho ani nikdy neznala. Muže, co uměl anglicky, dávno odvál čas. Zmizel neznámo kam a ona žila dál na hřbitově za státní nemocnicí. Parťáka jí dělal ocelový trezor Godrédž almirah⁵, v němž skladovala svou hudbu. Poškrábané gramodesky a kazety, staré harmonium, oblečení, šperky, básnické sbírky jejího otce, fotoalba a několik výstřižků z novin, které přežily požár ve Khvábgháh. Klíč a stříbrné párátka si pověsila na černou šňůrku okolo krku. Spala na

4 Mehfil – (též mahfil) je večerní sešlost s přednesem poezie, koncert indické klasické hudby, případně i taneční představení pro menší počet diváků a posluchačů. Původně se mehfilý konaly na královském dvoře či v domech šlechticů, dnes jsou spojované zejména s hindustánskou klasickou hudbou, ghazzaly a urdskou poezií.

5 Godrédž almirah – značková kovová skříň, případně trezor, uzamykatelný a často ocelový.

vypelichaném perském koberci, který si přes den zamykala a v noci rozložila mezi dva hroby (nikdy nezůstala na stejném místě dvě noci po sobě). Pořád silně kouřila. Pořád ještě Navy Cut.

Jednou ráno četla nahlas noviny starému imámovi. Zřejmě ji moc neposlouchal, protože se najednou jakoby nic zeptal: „Je pravda, že se vy hinduisté někdy nenecháte spálit, ale pohřbít?“

Cítila tenký led pod nohama, a tak se z toho snažila vykrotit. „Jestli je to pravda? Co by jako měla být pravda? Co je to pravda?“

Imámovi se nelíbilo, že odvádí řeč od tématu, a proto jen mechanicky zamumlal: „Sač khudá hai. Khudá hí sač hai.“ *Pravda je Bůh. Bůh je Pravda.* Takové to moudro, co si můžete přečíst napsané vzadu na nákladáku, který se s troubením řítí po dálnici. Přivřel své slepé zelené oči a jízlivě zašeptal: „Řekni mi, když umřete, kam vás pak pohřbí? Kdo vám omývá těla? Kdo se nad vámi modlí?“

Andžum dlouho mlčela a pak se k němu – vůbec ne jako strom – naklonila a zašeptala odpověď: „Sáhibe, když lidé popisují západ slunce nebo východ měsíce během ramadánu, jmenují barvy – červenou, modrou, oranžovou. Jak to vidíte vy?“

Vzájemně hluboce zranění, téměř smrtelně, seděli spolu v tichosti na sluncem zalitým hrobě a krváceli. Nakonec prolomila mlčení Andžum.

„Povězte mi,“ řekla. „Vy jste přeci imám. Kam chodí staří ptáci umírat? Padají snad na nás z nebe jako kameny? Zakopáváme snad o jejich těla na ulici? Nemyslíte, že

se o nás Bůh všemohoucí, který nás přivedl sem na Zem, také postará při našem odchodu na věčnost?“

Imámová návštěva toho dne skončila dříve než obvykle. Andžum sledovala, jak odchází, jak s křehkou opatrností našlapuje mezi hroby. Jeho slepecká hůl zazvonila o nějaké lahve od alkoholu a injekční stříkačky, co se mu připletly do cesty. Neměla v úmyslu ho zadržet. Věděla, že se vrátí. Za dokonale promyšlenou maskou spatřila skrytou samotou. Instinktivně vycítila, že on potřebuje její ochranu stejně naléhavě jako ona tu jeho. Zkušenost ji naučila, že nouze je skladiště, které může být zaplněno hromadou krutosti.

Andžum neodešla z Khvábgháh v dobrém, ale sny a tajemství, která tam zanechala, nepatřily jen jí, a proto je nikdy nezhradila.

2.

KHVÁBGÁH

Byla čtvrtá z pěti dětí. Narodila se jedné chladné lednové noci ve světle olejových lamp (při výpadku elektriny) v Šáhdžahánábádu, hradbami obehnané čtvrti Starého Dillí. Když ji porodní bába Ahlam Bádžiová podávala zabalenou v šátcích matce do náručí, prohlásila: „Je to chlapec.“ Za daných okolností byl její omyl pochopitelný.

Džahánára Bégam⁶ se v prvním měsíci těhotenství spolu s manželem rozhodla pojmenovat dítě Áftáb, bude-li to chlapec. První tři děti však byly dívky. Museli si na svého Áftába počkat celých šest let. Noc, kdy se narodil, byla pro Džahánáru Bégam tou nejšťastnější v životě.

Když druhý den ráno vyšlo slunce a příjemně ohřálo pokoj, rozbalila malého Áftába z šátků. S vnitřním uspokojením, pomalu a něžně prozkoumávala jeho drobné

6 Bégam – uctivé označení muslimské ženy, zejména šlechtičny, v jihovýchodní Asii, též ženy s vysokým společenským postavením. Titul je vnímán jako součást jména.

tělíčko, oči, nosík, hlavičku, krk, podpaždí i prstíky na nohou. Tehdy objevila pod jeho chlapeckými pohlavními orgány malé, neforemné, ale bezpochyby dívčí pohlavní znaky.

Může matka cítit odpor k vlastnímu dítěti? Džahánára Bégam ho cítila. Nejdříve se jí hrůzou sevřelo srdce a cítila, jak se jí kosti rozpadávají v prach. Potom se znovu podívala, aby se ujistila, že je to skutečně pravda. Zhrozila se nad tím, co stvořila, břicho jí zaplavila vlna bolesti a jako šňůrka se po stehnech spustil hnědý pramínek. V zoufalství ji napadlo, že zabije sebe i dítě. Ale pak ho vzala do náruče a přivinula k hrudi s vědomím, že právě překročila hranici mezi světem, který znala, a světem, o němž dosud neměla ani tušení. Všechny její dosavadní jistoty se vznášely ve víru temnoty a pozbývaly smysl, úplně všechny, od těch nejmenších až po ty největší. V urdštině, jediném jazyku, který znala, měly všechny věci svůj rod, nejen ty živé, ale *úplně* všechny. Koberce, oblečení, knihy, psací potřeby, a dokonce i hudební nástroje. Všechno se dělilo na mužské, nebo ženské, na muže, nebo ženy. Všechno, až na její dítě. Samozřejmě znala slovo *hidžra*⁷,

7 Hidžra, kinnar – hermafrodit, eunuch, transsexuál, transvestita či homosexuál, v Indii tvoří zvláštní komunitu s prastarou tradicí. Oblékají se jako ženy, někdy podstupují kastraci a žijí specifickým životním stylem. Dříve žili na královských dvorech, dnes se živí převážně žebrotou a prostitucí, případně tancem či zpěvem, zejména na svatbách či oslavách narození dítěte, kde je jejich přítomnost žádoucí. Sdružují se do menších komunit (gharára), kde žijí společně v jedné domácnosti pod vedením gura. Narození dítěte-hidžry v rodině je ovšem považováno za velkou hanbu.

kterým se takoví lidé označují. Vlastně dvě slova. *Hidžra* a *kinnar*. Ale dvě slova ještě netvoří jazyk.

Dá se žít mimo jazyk? Tahle otázka jí samozřejmě nevystávala v mysli v podobě slov, neomezovala se na jednu jedinou holou větu. Pronikala jí do mozku jako zárodečný hukot mimo práh slyšitelnosti.

Nakonec se rozhodla umýt a prozatím nikomu nic neříkat. Ani svému manželovi. Lehla si na postel k Áftábovi a odpočívala. Jako křesťanský Bůh, potom co stvořil Nebe a Zemi. Jen s tím rozdílem, že on odpočíval poté, co vnesl do stvořeného světa řád a smysl, zatímco Džahánára Bégam odpočívala, protože to, co stvořila, rozcupovalo její smysl života na kousky.

Nebyla to vlastně skutečná vagína, ujišťovala se. Zjistila totiž, že není průchodná. Byl to jen takový výrůstek, děti občas nějaké mívají. Možná, že zaroste a prostě zmizí. Modlila se ve všech svatyních, které znala, prosila Všemohoucího, aby byl milosrdný. On se určitě slituje. Věřila, že se slituje. A on se možná slitoval, jenomže způsobem, kterému nemohla porozumět.

Když se Džahánára Bégam poprvé odvážila s malým Áftábem vyjít z domu, zamířila k *dargáh*⁸, hrobce Hazrata Sarmada Šahída⁹, vzdálené jen deset minut lehké chůze.

8 Dargáh – svatyně vystavěná nad hrobem světce, nejčastěji súfijského. Poutníci bez ohledu na náboženství přicházejí do dargáh pro požehnání, s prosbami o pomoc či modlitbami.

9 Hazrat Sarmad Šahíd – súfijský světec, nahý fakír a mučedník popravený stětím hlavy v roce 1661 za mughalského císaře Aurangzéba.

Neznala ještě Sarmadův příběh a netušila, co ji tenkrát přivedlo právě do této svatyně. Možná zaslechla jeho volání. Možná ji přitahovali ti podivní lidé, posedávající okolo jeho hrobu, když tudy chodívala na Mína bázár¹⁰, lidé, kteří jí dříve nestáli ani za pohled. Najednou pro ni byli těmi nejdůležitějšími lidmi na světě.

Návštěvníci dargáh Sarmadův příběh často ani neznali. Někteří částečně, jiní vůbec a další si vytvořili svou vlastní verzi. Většina z nich věděla, že byl obchodníkem židovsko-arménského původu a přicestoval do Dillí z Perzie za svou životní láskou. Jen málokdo z nich tušil, že tou láskou byl hinduistický mladík Abhaj Čhand, s nímž se seznámil v Sindhu. Většina věděla, že se vzdal judaizmu a přijal islám, ale jen někteří znali i jeho duchovní cestu, která ho nakonec dovedla k odmítnutí ortodoxního islámu. Většina lidí věděla, že žil na ulicích Šáhdžahánábádu¹¹ jako nahý fakír a pak byl popraven. Málokdo však znal pravý důvod jeho popravu. Nebylo to veřejné pohoršování nahotou, ale odpadlictví. Císař Aurangzéb si nechal Sarmada předvolat na svůj dvůr a poručil mu recitovat *kalimu*¹² na důkaz, že je pravověrný muslim: *Lá iláha illá'lláhi wa Muhammadun rasúlu'lláhi* (není boha kromě Boha a Muhammad je posel Boží). Sarmad

10 Mína Bázár – prastarý trh pod schody do mešity Džamá masdžid ve Starém Dillí. Původně určený pouze pro ženy.

11 Šáhdžahánábád – dnes Staré Dillí, město, které nechal vystavět mu-ghalský císař Šáhdžahán v roce 1639.

12 Kalima (též šaháda) – islámské vyznání víry.

stál nahý na královském dvoře v Červené pevnosti před soudním shromážděním *qázíů* a *maulánů*¹³. Když začal recitovat kalimu, mraky se zastavily na obloze, ptáci zamrzli v letu a vzduch v pevnosti zhoustl tak, že by se dal krájet. Vyřkl jen první část kalimy a zarazil se: *Lá iláha*. Není Boha. Tvrdil, že nemůže pokračovat, dokud nenajde cíl své duchovní cesty a nepřijme Alláha celým svým srdcem. „Recitace kalimy z mých úst by byla jen výsměchem, nikoli modlitbou,“ řekl.

Ti, kdo vzdávali úctu Hazratu Sarmadu Šahídovi, aniž by znali jeho příběh a historická fakta, si z tohoto úhlu pohledu zahrávali s ohněm. Uvnitř dargáh se totiž těm, kdo přicházeli pro požehnání, zjevoval Sarmadův vzpurný duch. Mocný, téměř hmatatelný a skutečnější než všechna historická fakta dohromady. Nikdy nekázal, ale vždy vyzdvihoval spiritualitu nad posvátnem, jednoduchost nad pompézností a vyznával neochvějnou extatickou lásku až za hrob. Sarmadův duch dával též příchozím možnost svůj příběh dle potřeby pozměnit.

Džahánára Bégam začala navštěvovat dargáh pravidelně, a tak se brzy dozvěděla celý příběh. Sarmad byl s'at na schodech mešity Džamá masdžid¹⁴ za přihlížení

13 Qází či qádí – muslimský soudce práva šaría, náboženská autorita, do jehož kompetence spadají občanské a náboženské záležitosti muslimů. Maulána – islámský učenec, titul náboženských vůdců.

14 Džamá masdžid – „Páteční mešita“, mešita ve Starém Dillí, nechal ji vystavět mughalský císař Šáhdžahán mezi lety 1644–1656. Džamá masdžid je též obecný název pro největší mešity ve městě.

nesčetných zástupů svých příznivců, kteří ho milovali a přišli se s ním naposledy rozloučit. Jeho hlava prý dál recitovala básně prosycené láskou, i když už byla oddělena od těla. Údajně hlavu jen tak zvedl ze země – jako motorkář svou helmu – vystoupal po schodech do mešity a pak se stejnou lehkostí přímo do nebe. Proto je podlaha v Sarmadově malé svatyně, přilepené pod východním schodištěm mešity Džamá masdžid, rudá, říkála Džahánára Bégam svým posluchačům. Přesně na tomto místě zůstala kaluž jeho krve. Podlaha je rudá, stěny jsou rudé a rudý je i strop. Uběhlo tři sta let, říkála přesvědčivě, ale Sarmadovu krev nelze smýt. Ať už dargáh vymalují jakoukoli barvou, časem se sama přebarví na rudo.

Než Džahánára Bégam poprvé vstoupila do malé červené komůrky, musela se nejprve prodat davy obchodníků s amulety a vonnými esencemi, hlídači bot poutníků, mrzáky, žebráky, bezdomovci, kozami vykrmenými na porážku ke svátku Íd a hloučky tichých postarších eunuchů, kteří se usadili pod celtami před svatyní. Jakmile vstoupila, v její duši zavládl klid a mír. Zvuky z ulice se ztišily, jako by přicházely z veliké dálky. Posadila se do rohu a se spícím dítětem na klíně pozorovala, jak muslimové i hinduisté vstupují po jednom či po dvou dovnitř a přivazují na mřížoví hrobky červené šňůrky, přívěsky a psaníčka s prosbou o požehnání. Všimla si, že ve vedlejším rohu sedí téměř průsvitný starý muž s vyschlou papírovou kůží a jemnou zakroucenou bradkou. Za tichého sténání se zmítal dopředu a dozadu, jako by měl zlomené srdce. Oči Džahánáry Bégam se při pohledu

na toho muže zaplavily slzami. *Toto je můj syn Áftáb, zašeptala k Hazratu Sarmadovi. Přinesla jsem ho k vám. Postarejte se o něj a naučte mě ho milovat.*

Hazrat Sarmad jejímú přání vyhověl.

PRVNÍ ROKY ÁFTÁBOVA ŽIVOTA se matce dařilo tajemství skrývat. Čekala, až se jeho dívčí znaky zahojí, byla mu neustále nablízku a přehnaně opatrná. Áftába od sebe nepustila na krok, ani když se jí narodil druhý syn Sáqib. Nikdo v tom nespátroval nic neobvyklého, tak dlouho přece toužebně čekala na syna.

Když bylo Áftábovi pět, začal navštěvovat hindsko-uruskou madrasu pro chlapce v Čúríválí Galí, uličce prodavačů náramků¹⁵. Za necelý rok se naučil recitovat velkou část Koránu v arabštině, ale textu příliš nerozuměl, podobně jako ostatní děti. Áftáb byl nadprůměrný student, ale už od raného dětství se začalo projevat také jeho výjimečné hudební nadání. Měl sladký čistý hlásek a dokázal zopakovat melodii, jakmile ji jednou zaslechl. Rodiče ho poslali studovat klasickou hindustánskou hudbu¹⁶ k výtečnému mladému hudebníkovi ustádu

15 Čúríválí Galí – ulice, v níž se sdružují prodavači náramků a nejrůznějších cetek, čúrí znamená v hindštině náramek, čúríválá prodavač náramků.

16 Hindustánská hudba a systém rág – provozovaná původně na dvorech místní, převážně muslimské aristokracie, hlavní metodou je improvizace, která je však podřízena řadě pravidel rytmu (tála) a rozpětí not (rága). Rága

Hamídu Khánovi, který vyučoval skupinky dětí ve svém nuzném obydlí ve čtvrti Čádní Mahal. Malý Áftáb nikdy nevynechal jedinou lekci. V devíti letech dokázal zpívat dvacetiminutovou kompozici *bará khjál*¹⁷ na rágu Jaman, Durga a Bhairava, při zpěvu rágy Purijá Dhanašrí jeho hlas plaše klouzal na tónu „Ré“ (*rišabh*) jako kamínek po hladině jezera. Dokázal zazpívat *čaití* a *thumrí*¹⁸ s výrazem a mimikou lakhnauské kurtizány. Nejdříve se to lidem líbilo, dokonce ho v tom podporovali, ale brzy se mu ostatní děti začaly posmívat: *Je jak holka. Není ani holka ani kluk. Je to kluk i holka. Kluk-holka, holkokluk, hahahaha!*

Když už to začalo být nesnesitelné, přestal hodiny hudby navštěvovat. Ustád Hamíd se v něm viděl, a proto mu nabídl individuální výuku. Hudební lekce tedy pokračovaly, ale do školy už Áftába nikdo nedostal. V té době již Džahánára Bégam přišla téměř o všechny naděje.

(„barva“) není stupnicí, ale uspořádanou sekvencí pěti, šesti či sedmi tónů. Jde o kompozici s určitou strukturou, ale dostatečným prostorem pro improvizaci. Každá rága je asociována s částí dne, případně ročním obdobím, zachycuje nálady a emoční stavy. Existuje celý složitý systém rág, klasifikace a propojení na božstva.

17 Khjál – moderní forma klasického severoindického zpěvu, většinou se skládá ze dvou částí: delší a pomalejší *bará khjál* a kratší a rychlejší *čhótá khjál*. Obě části se drží stejné rágy, délka skladby je zhruba půl hodiny, ale samotná píseň je velmi krátká, proto je pro khjál typické dlouhé setrvávání na vokálech.

18 Čaití a thumrí – čaití jsou písně zpívané v měsíci čait (přelom března a dubna), vychází z klasické hindustánské hudby podobně jako thumrí, které je spojené s tancem, dramatickými gesty a romantickou poezií.

Problematické partie nezmizely ani nezarůstaly. Pod různými záminkami se jí léta dařilo odkládat synovu obřízku. Brzy už měl přijít na řadu mladší bratr Sábíb, takže jí začal docházet čas. Nakonec udělala, co udělat musela. Sebrala odvalu a svěřila se svému manželovi. Zhroutila se před ním v slzách, ale zároveň cítila úlevu, že už není na své trápení sama.

Její manžel Muláqát Alí byl *hakím*¹⁹, lékař-bylinkář a milovník urdské i perské poezie. Celý život pracoval pro rodinu hakíma Abdula Madžída, autora vyhlášeného elixíru Rúh afzá (persky „elixír duše“)²⁰. Rúh afzá se vyráběl ze semínek šruchy zelené (*kulfá*), hroznového vína, pomerančů, melounů, máty, mrkve, trošky špenátu, kuskusu, lotosu, dvou druhů lilií a tinktury z damažské růže. Měl se používat jako tonikum, ale lidé zjistili, že dvě lžičky rubínově zbarveného sirupu přimíchané do vychlazeného mléka nebo vody nejen výtečně chutnají, ale navíc skvěle chrání před letním žárem a podivnými horečkami, které do Dillí přinášel horký pouštní vítr. Brzy se z původního léku stal nejpopulárnější letní drink v širokém okolí. Rúh afzá se proměnilo ve značku prosperujícího rodinného podniku. Čtyřicet let hakímova rodina ovládala trh a ze svého sídla ve Starém Dillí rozesílala výrobky na jih až do Hajdarábádu a na západ až do Afghánistánu. Pak došlo

19 Muslimský léčitel a vzdělanec, který pracuje s přírodní medicínou.

20 Rúh afzá – koncentrovaná tinktura, nealkoholická, v roce 1906 ji vytvořil hakím Háfiz Abdul Madžíd z Ghaziabádu, dnes má pobočky Handard (Vaqf) Laboratories v Pákistánu i Indii a Bangladéši.

k rozdělení státu. Mezi Indií a Pákistánem se protrhla boží stavidla a novou hranici zalila krví. Milion lidí padlo za obět nenávisti. Soused se postavil proti sousedovi, jako kdyby se nikdy neznali, nebyli si na svatbě, nezpívali stejné písně. Za zdi Starého Dillí také vypuklo násilí. Starousedlíci (muslimové) prchli a jejich místo ve městě postupně zabírali nově příchozí (hinduisté). Firma Rúh afzá zaznamenala citelný propad, ale brzy se zmátořila a otevřela novou pobočku v Pákistánu. Po skončení holokaustu ve Východním Pákistánu si o čtvrtstoletí později otevřela další pobočku, tentokrát ve zbrusu novém státě pojmenovaném Bangladéš. Elixír duše sice přežil všechny války a krvavý zrod nových států, ale nakonec ho stejně jako ostatní nápoje převálcovala Coca-Cola.

Muláqát Alí byl sice spolehlivý a vysoce ceněný zaměstnanec hakíma Abdula Madžída, ale výplata mu na živobytí nestačila. Po práci přijímal pacienty u sebe doma. Džahánára Bégam přispívala do rodinného rozpočtu prodejem bílých bavlněných „gándhíovských čepiček“, kterými ve velkém zásobovala hinduistické obchodníky na náměstí Čándní Čauk²¹.

Muláqát Alí odvozoval svůj původ přímo od mongolského císaře Čingischána přes jeho druhorozeného syna Čagataje. Svůj rozvětvený rodokmen měl zaznamenán na

21 Čándní Čauk – „Měsíční náměstí“, jedno z nejstarších a nejušnějších náměstí a trhů ve Starém Dillí v blízkosti Červené pevnosti. Císař Šáhdžánán a jeho dcera Džahanára jej navrhli a postavili v 17. století. Kdysi bylo protkáno odtokovými kanály, v nichž se odráželo měsíční světlo.

popraskaném pergamenu a v malém plechovém kufříku schovával změt křehkých zažloutlých papírů, o nichž věřil, že dokazují a vysvětlují, jak se potomek šamanů z pouště Gobi, uctívačů modré oblohy a někdejších nepřátel islámu, stal zakladatelem mughalské dynastie, která vládla v Indii po celá staletí, a jak se z předků Muláqáta Alího, potomků sunnitských Mughalů, stali šíité. Jednou za pár let kufřík příležitostně otevřel a prezentoval své papíry přítomným novinářům, kteří ho většinou moc neposlouchali a nebrali vážně. Dlouhé rozhovory s ním se hodily nanejvýš jako vtipný příspěvek do víkendového speciálu o Starém Dillí. Malý převzatý portrét Muláqáta Alího se dal například otisknout vedle obrázků mughalské kuchyně, záběrů muslimských žen v burkách na cyklo-rikšách, projíždějících úzkými špinavými uličkami, a samozřejmě pohledů na tisíce muslimských mužů v bílých jarmulkách z ptačí perspektivy, perfektně seřazených v předklonu při modlitbě v mešitě Džamá masdžid. Někteří čtenáři tyto a podobné obrázky považovali za důkaz úspěšnosti indického sekularismu a náboženské tolerance. Jiní si rádi namlouvali, že muslimská populace je s životem v přeplněném dilliském ghettu vlastně spokojená. Pro další představovaly důkaz, že se muslimové nechtějí „integrovat“, neustále se rozmnožují a organizují a brzy se stanou pro hinduistickou Indii hrozbou. Ti poslední z nich rychle získávali čím dál větší vliv.

Ať už noviny napsaly cokoli, Muláqát Alí s povadlou grácií šlechtice dál až do zblbnutí vítal další a další návštěvníky svého skromného příbytku. Popisoval jim, jak

jeho předkové ve třináctém století vládli říši, která se po staletí rozkládala od dnešního Vietnamu a Koreje až po Maďarsko a Balkán, od severní Sibíře až po dekánskou plošinu v Indii, největší říši, kterou kdy svět poznal. Na konci rozhovoru rád recitoval urdské dvojverší svého oblíbeného básníka Míra Taqí Míra:

*Džis sar kó ghurúr ádž hai ján tádž-vari ká
Kal us pé jahín šór hai phir nauhágarí ká*

Hlava, která korunu pyšně nosí dosud,
si zde bude zítra stěžovat na svůj osud.

Většině návštěvníků, neomaleným příslušníkům nové vládnoucí třídy, kteří si byli jen stěží vědomi své mladické arogance, dvojznačnost pronesených veršů vůbec nedocházela. Nabízené sousto jednoduše spláchli silným slazeným čajem. Samozřejmě věděli, že je to žalozpěv nad rozpadlým impériem, jehož mezinárodní hranice se nyní smrskly na chmurné ghetto obehnané polorozpadlými zdmi starého města. Bylo jim jasné, že tím Muláqát Alí pateticky poukazuje také na svou vlastní tíživou situaci. Nevěděli však, že to dvojverší je podstrčená zákeřnost, zrádná *samósa*²², varování zabalené do nářků a bědování a nabízené s falešnou pokorou vzdělance, který moc dobře ví, že jeho posluchači

22 Jeden z nejtýpčtějších indických pokrmů. Plněná pečená nebo smažená taštička trojúhelníkového tvaru. Obsahuje zeleninu, luštěniny nebo masovou směs.

nerozumí urdštině, jazyku, který byl stejně jako jeho mluvčí postupně vytlačován.

Láska k poezii nebyla pro Muláqáta Alího jen zábavou oddělenou od jeho lékařské praxe. Věřil, že poezie dokáže léčit nebo alespoň léčení napomáhat. Předepisoval svým pacientům básně, jako by to byly léky. Ze svého nepřehledného repertoáru dokázal pokaždé vybrat vhodné dvojverší pro tu kterou chorobu, příležitost, náladu či změnu politické situace. Život kolem něj se zdál jaksi důstojnější, ale zároveň méně osobitý než ve skutečnosti byl. Všude okolo se vznášel všepohlcující duch stagnace, jako kdyby se vše, co se mělo stát, už dávno stalo. Vše už bylo napsáno, zpíváno, okomentováno a zapsáno do historie. Nic nového se už nemohlo stát. Jakmile se zdálo, že se zase blíží další dvojverší, mladí lidé se smíchem prchali z jeho okolí.

Když mu Džanánára Bégam pověděla o Áftábovi, Muláqátovi Alímu poprvé v životě došla slova. Chvíli mu trvalo překonat prvotní šok. Potom své ženě vynadal, že mu to neřekla dříve. Časy se mění, řekl. Žijeme v moderní době. Věřil, že synův problém vyřeší jednoduchý lékařský zákrok. Našli si doktora v Novém Dillí, daleko od šeptandy a klevetění v *móhallách*²³ starého města. Všemohoucí pomáhá těm, kteří si pomohou sami, řekl své ženě poněkud tvrdě.

O týden později nasedli v nejlepších šatech a s nešťastným Áftábem, navlečeným do pánského šedo-zeleného

23 Muslimeské čtvrtě.

*pathání*²⁴, černě vyšívané vesty, jarmulky a bot se špičkami otočenými nahoru jako gondoly do koňského povozu *tánga*²⁵, a vyrazili do čtvrti Nizámuddín Bastí. Oficiálně odjeli na návštěvu potenciální nevěsty pro jejich synovce Aidžáze, nejmladšího syna staršího Muláqátova bratra Qásima, který se po rozdělení přestěhoval do Pákistánu a pracoval tam pro pobočku Rúh afzá v Karáčí. Skutečným důvodem však byla schůzka s doktorem Ghulámem Nabím, samozvaným sexuologem.

Doktor Nabí se pyšnil tím, že mluví s vědeckou precizností a bez obalu. Nejdřív Áftába vyšetřil a pak prohlásil, že z lékařského hlediska není hidžra, žena uvězněná v mužském těle, avšak z praktických důvodů lze tento termín nadále používat. Áftáb je totiž zvláštní případ hermafrodita s mužskými i ženskými pohlavními znaky, přičemž navenek převažují znaky mužské. Doporučil jim chirurga, který může vagínu zašít. Může také předepsat léky, ale Áftábův problém není tak povrchní, jak se zdá. I když léčba zabere, nikdy se zcela nezbaví sklonů, které hidžry mívají. (Pro tyto sklony použil slovo *fitrat*²⁶). Nemohl proto zaručit stoprocentní úspěch. Muláqátu Alímu však v zoufalství svítla naděje, kterou si nenechal vzít. „Sklony?“ řekl. „Sklony nepředstavují žádný

24 Pánský oblek, dlouhá košile a kalhoty.

25 Dvoukolák, vůz obvykle tažený koněm či dvěma, cestující sedí vzadu na sedátku, vpředu vozka. Oblíbený způsob transportu v Indii, zejména na vesnicích, ale přetrvává i ve městech.

26 Urské slovo označující vnitřní povahu věci či člověka.

problém. Každý má přece nějaké sklony... Sklony se dají ovládnout.“

Návštěva u doktora Nabího sice nepřinesla okamžité řešení Áftábova „trápení“, jak tomu Muláqát říkal, ale Muláqátovi ohromně pomohla. Konečně našel nové životní souřadnice a dostal pod kontrolu svou loď nebezpečně mířící na oceán prostý poezie. Svou úzkost dokázal přetransformovat v praktický problém a svou pozornost a energii přesměrovat do oblasti, kterou dobře znal: Jak sehnat peníze na operaci?

Osekal výdaje na domácnost a sepsal si seznam lidí a příbuzných, od kterých by si mohl peníze půjčit. Zároveň se pustil do kulturního projektu na podporu Áftábova mužství. Podporoval v něm lásku k poezii a zakazoval mu zpívat *thumrí* a *čaití*. Dlouho do noci mu vyprávěl o válečném hrdinství svých předků. Áftábovi to ale nic neříkalo. Když však uslyšel příběh o Témudžinovi (Čingischánovi), jak usiloval o ruku své krásné ženy Borte Khatun, jak byla unesena nepřátelským kmenem a jak sám vlastnoručně porazil celou armádu, aby ji získal zpět, neboť ji tak nesmírně miloval, zbystřil. Zjistil, že touží být takovou ženou.

Zatímco jeho bratři a sestry chodili do školy, Áftáb trávil hodiny doma na balkonku s výhledem na Čitlí Qabar²⁷, malou svatyni zasvěcenou flekaté koze, která měla údajně nadpřirozené schopnosti, a na rušnou ulici,

27 Ulice ve Starém Dillí plná slavných a velmi autentických restaurací a obchůdků se vším možným.

kteřá vedla k náměstí Mátijá Mahal Čauk. Rychle přivykl rytmu a kadenci místního života, neustálému proudu náđávek v urdštině: *opíchám ti mámu, běž si opíchat ségru, přísahám při pind'ourovi tvojí mámy...*, který pětkrát denně přerušovalo jen svolávání k modlitbě z mešity Džamá masdžid a několika dalších menších mešit starého města. Áftáb bděl ve své pozorovatelně a den za dnem sledoval okolí, aniž by ho cokoli zvlášť zaujalo. Guddú Bhái, zatrpklý obchodník s rybami, který časně zřána zaparkoval svůj vozík plný lesklých čerstvých ryb uprostřed náměstí, se s jistotou, jako že slunce vyjde na východě a zapadne na západě, promění ve Wasíma, vysokého a laskavého odpoledního prodavače koláčků *nánkhatái*²⁸, jenž se pak smrskne na Junuse, malého hubeného večerního prodavače ovoce, a ten se pak pozdě večer nafoukne v Hasana Mijána, tlustého prodejce nejlepšího jehněčího *birjání*²⁹ na Mátijá Mahal, které nabíral z obrovského měděného kotle. Jednoho jarního rána Áftáb zahlédl vysokou ženu s úzkými boky, rudou rtěnkou a zlatými podpatky, oblečenou do zářivě zelené saténové tuniky *salvár kamíz*³⁰, jak si kupuje náramky od Míra, prodavače náramků, který zaskakoval také jako správce Čitlí Qabaru. Každou noc své zboží uložil do hrobky a svatyni i obchod za sebou

28 Nánkhatái – máslové sušenky s medem.

29 Rýžový pokrm, typické indické jídlo. Masové i vegetariánské varianty.

30 Tradiční indický oděv pro muže i ženy (liší se stylem). Široké kalhoty (salvár) a dlouhá košile (kamíz).

zamknul. (Dával pozor, aby se otevírací doba shodovala.) Áftáb nikdy neviděl nikoho, jako byla ta vysoká žena s rtěnkou. Seběhl dolů po schodech na ulici a nenápadně ji sledoval, jak si kupuje koží nožky, spony do vlasů, guavu a jak si nechává opravit pásek svých sandálů.

Chtěl být jako ona.

Sledoval ji na ulici až k Turkmánově bráně³¹ a pak dlouho postával u modrých dveří, za nimiž zmizela. Žádná obyčejná žena by si nemohla dovolit procházet ulicemi Šáhdžahánábádu takhle oblečená. Většina žen v Šáhdžahánábádu nosila burky nebo si alespoň zahalovala hlavu a každičkou část svého těla, kromě rukou a nohou. Žena, kterou Áftáb sledoval, se mohla takhle oblékat a chodit jen proto, že to nebyla žena. Ať už byla kýmkoli, Áftáb toužil být jako ona. Chtěl se jí stát dokonce víc, než se toužil stát Borte Khatun. Chtěl tak jako ona proplouvat v lesklých šatech kolem řeznictví, kde visely mrtvé kozy stažené z kůže na hácích jako ohromná zeď masa, chtěl se potutelně usmívat, když míjel Moderní pánský kadeřnický salón, kde kadeřník Ilijás stříhal hubenému mladému řezníkovi Lijáqatovi vlasy a nanášel na ně lesk *Brylcreem*. Chtěl rukou s nalakovanými nehty a spoustou náramků na zápěstí zlehka nadzvednout žábry, aby zkontroloval

31 Jedna z mála zbývajících bran Starého Dillí, postavená ve 13. století a pojmenovaná po súfijském světci Hazratu Šáhovi Turkmanovi Bajabáním. V roce 1976 došlo v jejím okolí k násilnostem poté, co Indira Gándhiová nařídila její demolici (pomocí bagrů). Policie začala střílet do protestujících (především muslimů) a celá akce skončila masakrem civilistů.

čerstvost ryby, než začne vyjednávat o ceně. Chtěl decentně povytáhnout svůj salvár, když překračoval kaluže vody, tak akorát, aby odhalil své stříbrné nákotníčky.

Áftábovy feminní sklony přece jen nebyly pouhým přívěskem!

Trávil všechn svůj čas buď na hodinách hudby nebo se poflakoval na ulici Galí Dakótán poblíž domu s modrými dveřmi, kde vysoká žena bydlela. Zjistil, že si říká Bombay Silk a že tam bydlí sedm dalších žen jako je ona: Bulbul, Razija, Híra, Baby, Nimmó, Mary a Gurija. Žily společně v *havéli*³² s modrými dveřmi a měly také svého mistra, gurua jménem Kulsúm Bí. Byl, nebo vlastně byla, starší než ostatní a vedla domácnost. Áftáb zjistil, že jejich *havéli* nese jméno Khvábgáh – Dům snů.

Nejdříve ho odháněly, protože všichni, včetně obyvatel Khvábgáh, znali Muláqáta Alího a nechtěli si ho zneprátelit. Nepomohly výhrůžky ani tresty, Áftáb se tam tvrdošijně vracel den co den. Bylo to jediné místo na světě, kde se cítil svobodný. Když tam přišel, něco se změnilo, došlo k posunu, jako kdyby mu spolužák nabídl místo vedle sebe ve školní lavici. Několik měsíců se jim Áftáb nabízel jako poslíček, nosil jim tašky a hudební nástroje, když si vyrazily z domu do města. Masíroval jim unavené nohy na konci pracovního dne a podařilo se mu proniknout i do Khvábgáh. Konečně mu dovolily vstoupit.

32 Výstavní městský dům, dnes již historická památka se specifickou architekturou a důmyslným systémem klimatizace.

Vešel do obyčejného, značně zanedbaného domu, ale měl pocit, že vstupuje do Rajské zahrady.

Za modrými dveřmi se rozkládal dlážděný dvůr obehnáný vysokými zdmi, v jednom rohu stála ruční pumpa a v druhém rostl strom s granátovými jablky. Za širokou verandou s točitými sloupy byly dva pokoje. Střecha jednoho z nich se propadla a stěny se sesuly na hromadu suti, v níž teď přebývaly kočky. Druhý pokoj byl větší a v celkem dobrém stavu. Podél světle zelených oloupaných zdí stály v řadě čtyři dřevěné skříně a dva Godrédz almirahy polepené plakáty filmových hvězd, Madhubály, Wahída Réhmana, Nargise, Dilípa Kumára (jehož skutečné jméno bylo Muhammad Jusúf Khán), Guru Datta a místního mladíka Johnnyho Walkera (Badrud-dín Džamáluddín Qází), komika, který dokázal rozesmát i nejsmutnějšího člověka na světě. Jedna skříň měla na dveřích pověšené dlouhé vybledlé zrcadlo. V rohu stál starý oprýskaný toaletní stolek. Z vysokého stropu visel obrovský tmavě hnědý větrák a polámaný lustr s jedinou žárovkou. Ten větrák měl lidské vlastnosti, byl upejpa-vý, náladový a nepředvídatelný. Měl dokonce i jméno: Uša. Uša už nebyla nejmladší, často ji musely k práci přemlouvát a popohnat dlouhým koštětem. Pak ztěžka rotovala jako zpomalená tanečnice na tyči. Ustád Kulsúm Bí spala na jediné posteli v havéli se svou andulkou Bír-bal, pověšenou v kleci nad sebou. Bírbal pištěl, jako když ho vraždí, pokud zjistil, že tam s ním Kulsúm Bí v noci není. Když byl Bírbal vzhůru, dokázal ze sebe vysypat parádní nadávky, kterým vždy předcházelo napůl jízlivé,

napůl laškovně *Ái hai!*³³, fráze, kterou pochytil od svých spolubydlících. Nejoblíbenější nadávkou byla ta, kterou ve Khvábgháh slychal nejčastěji: *Sálí randí hidžra*³⁴. Bírbal znal všechny variace. Uměl to zašeptat, mluvit koketně, žertovně, s láskou nebo s opravdu zvilou nenávistí.

Všechny ostatní spaly na verandě a přes den stočily lůžkoviny do obrovského podhlavníku. V zimě bylo na dvoře chladno a vlhko, a tak se všechny namačkaly do pokoje ke Kulsúm Bí. Vstup na toaletu vedl přes ruiny propadlého pokoje. Všechny se střídaly při očištění u pumpy. Absurdně příkré a úzké schodiště vedlo do kuchyně v prvním patře. Z kuchyňského okna byl výhled na katedrálu Svaté Trojice.

Mary byla jedinou křesťankou mezi obyvateli Khvábgháh. Nechodila sice do kostela, ale nosila na krku malý křížek. Gurija a Bulbul byly obě hinduistky a občas navštěvovaly chrámy, do kterých jim dovolili vstoupit. Ostatní byly muslimky. Navštěvovaly mešitu Džamá masdžid a hrobky světců (dargáh), pokud jim dovolili vstoupit do vnitřních prostor (hidžry nejsou považovány za rituálně nečisté, protože na rozdíl od biologických žen nemenstruují). Nejmužnější obyvatelka Khvábgháh naopak menstruovala. Bismilláh spala na kuchyňské terase nad schody. Malá šlachovitá ženská s tmavou kůží a hlasem jako klakson autobusu. Před pár lety

33 *Ái hai!* – hidské zvolání, přibližný význam: „Páni!“ nebo „Ale jdi!“

34 Nadávka, doslova „švagrová děvka-hidžra“.

konvertovala k islámu a přestěhovala se do Khvábgáh (což spolu nesouviselo). Manžel, řidič autobusu Delhi Transport Corporation, ji totiž vyhodil z domu, protože nemohla otěhotnět. Nikdy mu ani nepřišlo na mysl, že by mohl být na vině on. Bismilláh (dříve Bimla) se starala o kuchyň a bránila Khvábgáh před nechtěnými vetřelci s prudkostí a bezohledností profesionálního chicagského gangstera. Bez jejího výslovného svolení měli mladí muži vstup do Khvábgáh přísně zakázán. Dokonce i pravidelní zákazníci, jako byl Muž, který uměl anglicky, budoucí Andžumin klient, nesměli přijít bez předchozího objednání. Bismilláh sdílela terasu s Razijou, která přišla o paměť i o rozum, takže nevěděla, kdo je a odkud pochází. Razija nebyla hidžra. Byla mužem, který se rád oblékal do ženských šatů. Nechtěla být považována za ženu, ale za muže, který se chce stát ženou. Už se ani nesnažila lidem (ani hidžrám) vysvětlovat ten rozdíl. Trávila čas krmením holubů na střeše a jakýkoli rozhovor vždy stočila na tajný, dosud nevyužitý vládní program (nazývala ho *dáv-pěč*³⁵) pro hidžry a lidi jako je ona. Podle tohoto plánu by všichni žili pohromadě v jedné bytové kolonii a dostávali od státu sociální dávky, aby si už nemuseli vydělávat na živobytí nečistým způsobem, pročež použila výraz *badtamízi*³⁶. Dalším tématem, který Razija omílala pořád dokola, byly sociální dávky pro potulné kočky.

35 Hindsky „strategie, taktika“.

36 „Nevhodné chování“.

Její chorá mysl bez ukotvení a bez vzpomínek se vždy neomylně vrátila k vládnímu plánování.

První skutečnou Áftábovou přítelkyní byla Nimmó Górahpurí, nejmladší a jediná obyvatelka Khvábgháh s dokončeným středoškolským vzděláním. Nimmó utekla z domu v Górahpuru, kde její otec pracoval jako vysoký úředník na Hlavní poště. Nimmó působila dojemem, že je mnohem starší, ale ve skutečnosti byla jen o šest nebo sedm let starší než Áftáb. Byla malá a buclatá, měla husté kudrnaté vlasy, úžasné obočí zahnuté jako turecké šavle a neobyčejně husté řasy. Byla by krásná, ale bohužel jí moc rychle rostly vousy a její tváře působily namodrale pod silnou vrstvou make-upu i poté, co se důkladně oholila. Nimmó byla posedlá západní módou a nenechala si sáhnout na svou sbírku dámských módních časopisů z nedělního bázáru na chodníku v Darijágandži³⁷, pět minut chůze od Khvábgháh. Naušád, jeden z prodavačů, kupoval časopisy od sběračů odpadků pracujících na zahraničních ambasádách v Šántipáthu³⁸, dával je stranou a pak prodával Nimmó s výraznou slevou.

„Víš, proč Bůh stvořil *hidžry*?“ zeptala se jednou odpoledne Áftába, zatímco listovala v časopise *Vogue*, ročník 1967 s oslími rohy, a uchváceně zírala na blondýny s odhalenýma nohama.

37 Slavná čtvrť Starého Dillí známá svým knižním trhem.

38 Hlavní ulice diplomatické čtvrti Nového Dillí, adresa mnoha ambasád, luxusní čtvrť.

„Ne, proč?“

„Byl to experiment. Rozhodl se něco stvořit, živou bytost, která nikdy nepozná, co je to štěstí. A tak stvořil nás.“

Ta slova Áftába zasáhla jako políček na tvář. „Jak to můžeš říct? Copak tu nejsi ani trochu šťastná? Tohle je přece Khvábgháh, Dům snů!“ řekl nervózně.

„A kdo je tu šťastný? Vždyť je to všechno jen faleš a přetvářka,“ řekla Nimmó lakonicky, aniž by zvedla oči od svého časopisu. „Nikdo tu není šťastný. Nejde to. *Aré jár*³⁹, přemýšlej, proč se vy normální lidé trápíte? Nemyslím přímo *tebe*, ale dospěláky jako jsi ty, proč se trápíte? Růst cen, vzdělání dětí, domácí násilí, nevěra, nevraživost mezi hinduisty a muslimy, válka mezi Indií a Pákistánem? To jsou jen *vnější* záležitosti a časem se vyřeší. Ale naše *nitro* je jako růst cen, vzdělání dětí, násilí mužů a nevěra žen. V našich *nitrech* jsou pouliční výtržnosti. Bije se to v nás jako v indicko-pákistánské válce! Nikdy to nepřestane. *Nemůže* to přestat.“

Áftáb jí chtěl zoufale oponovat. Chtěl jí říct, že se strašlivě mýlí, protože *on* je tu šťastný, šťastnější než kdykoliv předtím. Že je toho živým důkazem, nebo snad ne? Ale neřekl nic, protože ještě nebyl připraven si přiznat, že také nepatří mezi „normální lidi“.

Když bylo Áftábovi čtrnáct, Nimmó utekla z Khvábgháh s řidičem státní autobusové dopravy (ten ji však brzy opustil a vrátil se zpět ke své rodině). Pak teprve

39 *Aré jár* – typické zvolání: „No tak kámo!“

pochoopil, co tím vším myslela. Náhle začal bojovat se svým tělem. Vyrostl do výšky a narostly mu svaly i ochlupení. Zoufale se snažil odstranit ochlupení na tváři a na těle pomocí Burnolu, masti na popáleniny, která zanechávala na kůži tmavé skvrny. Pak zkusil depilační krém Anne French, který ukradl svým sestřám (brzy se na to přišlo, protože zapáchal jako kanál). Vytrhal si husté obočí do úzkých asymetrických obloučků podomácky vyrobenou pinzetou, která připomínala spíše kleště. Na krku mu začal vystupoval ohryzek, který nechutně poskakoval nahoru a dolů. Nejradši by si ho vytrhl z těla. A nakonec přišla ta nejhorší zrada, něco, s čím se opravdu nedalo nic dělat. Změnil se mu hlas. Sladký vysoký hlásek nahradil hluboký mužský hlas. Cítil odpor a zděšení pokaždé, když musel promluvit. Zůstával raději zticha a mluvil, jen když už nebylo zbylí. Přestal i zpívat. Když poslouchal hudbu, mohli jste zaslechnout vysoké, téměř neslyšitelné komáří bzučení, které, jak se zdálo, vycházelo z miniaturního otvoru na temeni jeho hlavy. Nikdo, ani ustád Hamíd, nedokázal Áftába přemluvit, aby zazpíval jedinou píseň. Už nikdy nezazpíval, jen když karikoval hindské filmové hity při bezuzdných večírcích s ostatními hidžrami nebo když s nimi dorazil na některou z oslav obyčejných lidí: na svatby, oslavy narození dětí či zakoupení nového bytu. Tam tančily a zpívaly divokým pronikavým hlasem, nabízely své požehnání a hrozily zostudit hosty (odhalením svého přirození) a zkazit hostinu nadávkami a obscénnostmi, pokud nedostanou zapláceno. (Přesně tohle Razija myslela slovem *badtamízi* a Nimmó Górahkpurí komentovala:

„Jsme šakali, kteří se přiživují na štěstí druhých, jsme lovci štěstí. *Khuší-khór*“⁴⁰.)

Hudba ho opustila a Áftáb ztratil smysl svého života na tomto světě. Reálném světě, jak říkají normální lidé. Hidžry používají slovo *dunijá*⁴¹. Jednou v noci doma sebral peníze a pár hezkých kousků oblečení svých sester a utekl do Khvábgháh. Džahánára Bégam se nestyděla tam pro něj zajít, ale on se odmítl vrátit. Nakonec se s Kulsúm Bí dohodla, že ho alespoň o víkendech pošle domů v normálním chlapeckém oblečení. Ustád Kulsúm Bí se snažila slib dodržet, ale dohoda nevydržela déle než pár měsíců.

Kousek od domu, kde žila jeho rodina po staletí, vkročil patnáctiletý Áftáb celkem obyčejnými dveřmi do úplně jiného vesmíru. První večer, jakožto trvalý obyvatel Khvábgháh, tancoval na dvoře na oblíbenou píseň *Pjár kijá tó darná kjá* (Pokud jsi miloval, není se čeho bát) z populárního filmu *Mughal-e-ázam* (Mughalský císař)⁴². Příštího večera obřadně obdržel zelenou šálu *dupatta*⁴³ pro nového obyvatele Khvábgháh a poté byl zasvěcen do pravidel a rituálů, které ho formálně uvedly do společenství

40 *Khuší-khór* – „radost“ a „jíst“ (persky), požírač radosti.

41 *Dunija* – „dunijá“, hindsky „svět, země“.

42 *Mughal-e-ázam* – „Velký Mughal“, indický epický film z roku 1960 o lásce prince Salíma (později císaře Džahángíra) k dvorní tanečnici Anárkálí. Salímův otec, císař Akbar, se s ním kvůli tomu dostane do sporu.

43 *Dupatta* – šátek či šál, součást dámského oblečení, dříve symbol cudnosti, dnes jako doplněk salváru kamízu. Šál může být nošen přes hlavu, ale i kolem krku, přes dekolt. Dnes je módní i u mužů.

hidžer. Z Áftába se stala Andžum, žákyně ustád Kulsúm Bí z dillíské *gharány*⁴⁴, jedné ze sedmi regionálních společenství hidžer v zemi. Každou gharánu vedl *nájak* (šéf) a v čele všech společenství stál nejvyšší šéf.

Džahánára Bégam ho už nikdy nepřišla navštívit, ale celá léta mu denně posílala do Khvábgháh teplé jídlo. Jediné místo, kde se s Andžum potkávala, byla dargáh Hazrata Sarmada Šahída. Sedávaly tam spolu, Andžum téměř šest stop vysoká, hlavu cudně zahalenou do duppaty posázené flitry a drobná šedivějící Džahánára Bégam v černé burce. Někdy se tajně držely za ruce. Zato Muláqát Alí se s tím nikdy nevyrovnal. Zlomilo mu to srdce. Pořád dál poskytoval rozhovory, ale nikdy se nikomu soukromě ani veřejně nesvěřil, jaké neštěstí Čingischánovu dynastii potkalo. Rozhodl se zpřetrhat se svým synem všechna pouta. Nikdy se s Andžum nepotkal, ani s ní nepromluvil. Občas se potkali na ulici, vyměnili si pohledy, ale nikdy se nepozdravili. Nikdy.

Během let se z Andžum stala nejznámější dillíská hidžra. Filmaři se o ni přetahovali, nevládní organizace ji mohutně podporovaly, zahraniční dopisovatelé si navzájem předávali její telefonní číslo jako profesionální laskavost,

44 Gharána, nájak – organizace hudebníků či tanečníků na principu učitel-žák. Každá gharána má svůj styl. Zde však jde o organizaci komunity hidžer. V čele každé gharány stojí nájak, vedoucí komunity.

podobně jako čísla na ptačí nemocnici⁴⁵, na Púlan Déví⁴⁶, bývalou kriminálnici, přezdívanou „Královna banditů“, a kontakty na ženu, která tvrdila, že je královnou z Avadhu, ale přitom žila ve staré zřícenině uprostřed lesů se svými sluhy a se svými honosnými lustry a činila si nárok na neexistující království. Během rozhovorů se Andžum často ptali na týrání a bezcitnost ze strany konvenčních muslimských rodičů, sourozenců či sousedů v době jejího dospívání. Pokaždé však odcházeli zklamaní, když jim vyprávěla, jak moc ji otec s matkou milovali a jak moc k nim byla krutá právě *ona*. „Jestli chcete hrozný příběh, musíte se obrátit jinam,“ říkala. „Musíte si najít někoho jiného.“ Ale tisk takhle nefunguje. Ona byla tou hvězdou. Muselo to být o ní, i když lehce přibarvené podle vkusu a očekávání čtenářů.

Andžum se trvale usadila ve Khvábgáh a konečně mohla nosit oblečení, po kterém tak dlouho toužila: lehké *kurty*⁴⁷ pošíité mincemi, plisované dámské kalhoty *pati-*

45 Ptačí nemocnice – džinistická charitativní centra, která se věnují péči o zraněné nebo nemocné ptáky.

46 Púlan Déví – známá též jako „Královna banditů“, narodila se do chudé rodiny a po krachu manželství se dala na dráhu zločinu. Přes všechna obvinění z těžkých zločinů to nakonec dotáhla až do indického parlamentu. V roce 2001 byla zastřelena jedním z členů nepřátelského gangu.

47 Dlouhá košile, typický oděv indických žen i mužů.

*jála salvár*⁴⁸, široké kalhoty *šarára* a *garára*⁴⁹, stříbrné nákotníčky, skleněné náramky a dlouhé cinkající náušnice. Nechala si propíchnout nos a nosila v něm krásně tvarovanou náušnici s kamínkem, namalovala si černé oční linky a modré stíny, na rty nanesla zářivě lesklou červenou rtěnku značky Madhubála. Vlasy jí nenarostly dost dlouhé, ale dokázala je vzadu sepnout a navázat na ně umělý cop. Měla výraznou tvář s ostrými rysy a impozantním zahnutým nosem po otci. Nebyla tak krásná, jako Bombay Silk, ale byla víc přitažlivá, zvláštní a svým způsobem okouzující. Její vzhled v kombinaci s neustálou snahou o vyzývavou ženskost posouval všechny skutečné biologické ženy v okolí, dokonce i ty, které nenosily burku, na druhou kolej. Naučila se přehnaně pohupovat v bocích při chůzi a dorozumívat se charakteristickým gestem, lusknutím prstů, znějícím jako výstřel, které mohlo znamenat cokoli. Ano. Ne. Možná. *Vah! Behen ká laudá* (pind'our tvé sestry). *Bhónsariké* (zmrde). Jen ostatní hidžry dokázaly poznat, co které lusknutí v dané situaci znamená.

Kulsúm Bí uspořádala ve Khvábgháh pro Andžum večírek k jejím osmnáctým narozeninám. Přišly na ni hidžry

48 Dámské nabírané kalhoty, název je odvozen od paňdžábského města Patijála, šijí se ze cca čtyř metrů látky, která se skládá do množství skladů a upevňuje v pase. Velmi oblíbené pro pohodlnost.

49 Garára je tradiční lakhnauský oděv muslimských žen. Tvoří ho kurta, dupatta a široké kalhoty nabírané od kolen. Šarára jsou rovněž široké kalhoty, ale nejsou nabírané od kolen, nýbrž od pasu.

z celého města i okolí. Andžum poprvé v životě oblékla sáří, červené „discosáří“⁵⁰ a živůtek čolí⁵¹ s odhalenými zády. Ten večer si představovala, že je nevěsta o svatební noci. S hrůzou však zjistila, že se její sexuální slast projevila na krásném novém oděvu typicky mužským způsobem. Nestalo se to poprvé, ale z nějakého důvodu, možná kvůli tomu sáří, se cítila ponížena jako nikdy předtím. Posadila se na dvoře a kvílela jako postřelený vlk, mlátila se do hlavy i do rozkroku a řvala bolestí. Ustád Kulsúm Bí věděla, co dělat. Dala jí sedativum a odvedla do pokoje.

Když se Andžum uklidnila, ustád Kulsúm Bí k ní tiše promluvila, tak jako ještě nikdy předtím. „Nemáš důvod se za cokoli stydět,“ řekla jí, „protože hidžry jsou Bohem vyvolené a Bohem milované. Slovo hidžra znamená tělo, v němž přebývá Duše svatá.“ Během hodiny Andžum zjistila, že Duše svaté jsou značně různorodé a že svět ve Khvábgáh je stejně komplikovaný, ne-li komplikovanější než dunija. Hinduistky Bulbul a Gurija prošly před příchodem do Khvábgáh formální (extrémně bolestivou) náboženskou kastrací v Bombaji. Bombay Silk a Híra by rády podstoupily to samé, ale byly muslimky a věřily, že islám jim zakazuje změnu Bohem zvoleného pohlaví, takže si musely v daných mezích nějak poradit. Baby, podobně jako Razija, byla muž, který chtěl zůstat mužem,

50 Sáří poseté množstvím flitřů.

51 Blůzka nošená k sáří, krátká pod prsa, nebo i delší, většinou s krátkými rukávy.

ale ve všech ostatních ohledech být ženou. Ustád Kulsúm Bí nesouhlasila s Bombay Silk a Hírou ohledně jejich interpretace islámu. Ona sama i Nimmó Górahpurí podstoupily operaci, přestože patřily k jiné generaci. „Znám doktora Mukhtara“, řekla, „je to spolehlivý a důvěryhodný lékař, který neroznáší klepy o svých pacientech po všech uličkách Starého Dillí.“ Řekla Andžum, ať si to rozmyslí. Andžum netrvalo ani tři minuty, než se rozhodla.

Doktor Mukhtar byl přesvědčivější než kdysi doktor Nabí. Řekl, že může odstranit mužské pohlaví a rozšířit existující vagínu. Navrhl také užívat prášky, které pomohou zvýšit tóninu hlasu a podpoří růst prsou. Kulsúm Bí trvala na slevě a doktor Muhtar jí opravdu slevil. Zaplatila za operaci i za hormony. Andžum jí to po letech splatila, několikanásobně.

Operace byla náročná a zotavování z ní ještě náročnější, ale nakonec přinesla úlevu. Andžum měla pocit, jako kdyby se mlha rozplynula a ona konečně viděla jasně. S vagínou ji ale doktor Mukhtar podvedl. Fungovala, ale ne způsobem, jakým měla. Nepomohly ani další dvě opravné operace. Peníze také nevrátil, ani částečně. Zbohatl na prodeji falešných nekvalitních částí lidského těla zoufalým lidem. Zemřel jako boháč, koupil si dva domy v Lakšmínagaru, každému synovi dal jeden, a dceru provdal za bohatého stavebního developera z Rámpuru.

Z Andžum se stala vyhledávaná milenka zručná v umění slasti, ale orgasmus, který zažila tenkrát, když oblékla červené sári, byl její poslední. Tendence, před nimiž jejího otce varoval doktor Nabí, nevymizely, ale prášky doktora

Mukhtara pomohly změnit alespoň výšku jejího hlasu. Bohužel ale ztratil na síle, jeho barva zhrubla a někdy zněl zvláště skřípavě, jako kdyby se místo jednoho spolu hádaly hlasy dva. Lidi to děsilo, ale neděsilo to samotnou nositelku, zdaleka ne tolik jako hlas, kterým ji obdařil Bůh. Nebyla spokojena ani s jedním.

Andžum žila ve Khvábgháh se svým přešitým tělem a částečně naplněnými sny více než třicet let.

V šestačtyřiceti oznámila, že chce odejít. Muláqát Alí už byl po smrti. Džahánára Bégam byla víceméně upoutaná na lůžko a žila se Sáqibem a jeho rodinou v jedné části starého domu na ulici Čitlí Qabar (druhou část pronajímali zvláštnímu nesmělému mladíkovi, jenž tam žil mezi stohy anglických knih z druhé ruky, které stály naskládané na sebe do komínků na podlaze, na posteli a na všech možných vodorovných plochách). Čas od času Andžum pozvali na návštěvu, zůstat však nemohla. Ve Khvábgháh se usadila nová generace a z těch bývalých zůstávala jen ustád Kulsúm Bí, Bombay Silk, Razija, Bismilláh a Mary.

Andžum neměla kam jít.

MOŽNÁ PRÁVĚ PROTO JI NIKDO nebral vážně.

Teatrální výstupy oznamující odchod a následně sebevraždu byly ve Khvábgháh takřka na denním pořádku a vznikaly v důsledku prudké žárlivosti, nekonečných intrik a neustálých změn ve společenském uspořádání v rámci Khvábgháh. Každý chtěl hned volat doktora

a nasazovat prášky. Prášky doktora Bhágata vyléčí úplně všechno, říkaly. Všichni je berou! „Já nejsem všichni,“ odpověděla Andžum a rozpoutala další šeptandu (v její prospěch i proti ní). Ostatní hidžry si o ní šuškaly, jak zpychla a co si o sobě vůbec myslí.

Co si vlastně o sobě myslela? Nic moc, nebo příliš, záleželo na úhlu pohledu. Ano, měla své ambice. A ty se naplnily. Teď se chtěla vrátit do normálního světa dunija a žít jako obyčejný člověk. Chtěla se stát matkou, budít se ve svém vlastním domě, oblékat Zajnab do školní uniformy a posílat jí do školy s taškou plnou knih a jídlonosičem⁵². Otázka zněla: jsou takové ambice u člověka, jako je ona, rozumné, nebo nerozumné?

Zajnab byla její jediná láska. Andžum ji našla jednoho odpoledne před třemi lety, když vítr odnášel čepice věřících při modlitbě a balonky prodavačů strhával na stranu. Krčila se osaměle na schodech mešity Džamá masdžid jako vyhublá malá myška s velkýma vystrašenýma očima. Podle Andžum jí byly tak tři roky. Měla na sobě tmavě zelený salvár kamíz a špinavý bílý *hidžáb*⁵³. Když se k ní Andžum sklonila a podala jí ruku, na moment zvedla zrak, pevně se jí chytila za prst a dál bez přestání hlasitě plakala. Myška v hidžábu neměla ani ponětí, co svým

52 Nosič na jídlo, několik jídelních misek nad sebou s držákem. Děti v Indii nemají ve škole obědy a nosí si jídlo s sebou v jídlonosičích. Podobně i zaměstnanci do práce.

53 Muslimský dámský závoj nošený v přítomnosti mužů mimo nejbližší rodinu, zahaluje hlavu a někdy i obličej, symbol skromnosti a cudnosti.

prostým gestem důvěry zažehla. Tohle malé stvoření nemělo z Andžum vůbec strach, usmířilo v ní (alespoň na chvíli) hlubokou vnitřní rozervanost, kterou Nimmó Górapurí před lety tak trefně nazvala indicko-pákistánskou válkou. Vnitřní boje v ní utichly. Bojiště jejího těla vystřídala vřelost a otevřenost. Umírám, nebo se rodím? Anžum se nemohla rozhodnout. Cítila vnitřní naplnění, duševní jednotu dvou bytostí. Sehnula se a zvedla malou „Myšku“ do náručí, tiše ji oběma svými rozhádanými hlasy konejšila. Dítě se u ní beze strachu schoulilo do klubička. Andžum tam chvíli stála a radostně se usmívala, zatímco jí děťátko plakalo v náručí. Pak ji posadila na schody, koupila jí růžovou cukrovou vatu a snažila se s ní udržovat nenucenou konverzaci na dospělácká témata, dokud si malou někdo nepřijde vyzvednout. Rozhovor to byl pravda jednostranný, Myška toho o sobě moc neřekla, ani své jméno, nechtěla vůbec mluvit. Když dojedla cukrovou vatu, zůstaly jí na bradě růžové vousy a prsty měla celé ulepené. Přestala brečet, chvíli ještě natahovala, ale nakonec se úplně uklidnila. Andžum tam s ní stála na schodech celé hodiny a čekala, až si pro ni někdo přijde. Ptala se kolemjdoucích, jestli někdo nehledá ztracené dítě. Když se večer zavřely velké dřevěné dveře Džamá masdžid, Andžum si Myšku posadila na ramena a odnesla do Khvábgáh. Dostala vynadáno, vyčítaly jí, že v takové situaci měla nalezené dítě nahlásit vedení mešity. Učinila tak příštího rána. (Nutno říci, že velmi neochotně a rozhodně nespěchala, hledala naději v beznaději, protože byla beznadějně zamilovaná.)

Celý příští týden mešity vysílaly několikrát denně hlášení. Nikdo si však pro Myšku nepřišel. Uplynuly týdny, ale stále se o ni nikdo nepřihlásil. A tak Zajnab, jak ji Andžum pojmenovala, zůstala řízením osudu ve Khvábgáh, kde byla zahrnována větším množstvím mateřské lásky, a to hned od několika matek zároveň (a svým způsobem i od otců), než jakékoli jiné dítě na světě. Rychle přivykla novému životu, zřejmě v tom předchozím nebylo o co stát. Andžum došla k závěru, že se neztratila, že ji tam někdo nechal schválně.

Po pár týdnech Zajnab začala Andžum oslovovat „maminko“ (Andžum tak sama o sobě mluvila). Ostatním obyvatelům (na žádost Andžum) říkala „*apa*“ (v urdštině „teta“) a Mary, protože byla křesťanka, říkala „teto Mary“. Z ustád Kulsúm Bí a Bismilláh se staly „*barí nání*“ a „*čhótí nání*“. Starší a mladší babička. Myška přijímala lásku, jako když písek upíjí z moře. Poměrně rychle se proměnila v hubatou mladou dámu s chováním zlobivého uličníka (čím dál hůř zvladatelného).

Maminka byla den ode dne zmatenější. Nechápala, jak může někoho tak moc a tak bezmezně milovat. Své pocity v nové roli dávala najevo poněkud přehnaně, jako dítě, které dostane svého prvního domácího mazlíčka. Nakoupila Zajnab zbytečně moc hraček a oblečení (nabírané šatečky s balonovými rukávky a čínské pískací a svítící boty na podpatcích). Koupala ji, stále dokola oblékala a svlékala, natírala olejíčkem, splétala a rozplétala jí vlasy, navazovala a rozvazovala na ně mašle, které uchovávala smotané ve staré plechovce. Přejídala ji, vodila ji na

procházky po okolí a když zjistila, že má ráda zvířátka, pořídila jí králíka a kozla s bradkou, jakou nosí muslimští učenci, maulánové. Králík nepřežil ani první noc ve Khvábgháh, neboť ho zabila kočka, kozel žil dál na dvoře a každou chvíli s flegmatickým výrazem ve tváři vystřelil nějakým směrem pořádnou dávku lesklých kozích bobků.

Khvábgháh byl v lepším stavu než před lety. Rozpadlý pokoj prošel renovací a v prvním poschodí nad ním postavily ještě jeden nový pokoj, v němž teď spolu bydlely Andžum a Mary. Andžum spala se Zajnab na matraci položené na zemi, její dlouhé tělo se ochranitelsky ovíjelo okolo malého děvčete jako městské hradby. Večer jí něžně zpívala na dobrou noc, spíše šeptala, než zpívala. Když Zajnab trochu povyrostla, vyprávěla jí před spaním příběhy. Zpočátku to byly příběhy naprosto nevhodné pro malé děti. Byl to ze strany Andžum poněkud nešikovný pokus vynahradit Zajnab ztracený čas, zapsat se do její paměti a vědomí ve své skutečné podobě a bez příkras, aby se mezi nimi mohlo vytvořit pevné pouto. Zajnab sloužila jako přístav, kam Andžum ukládala svůj náklad, své radosti i starosti, okamžiky životních katarzí. Zajnab z těch příběhů měla buď noční můry nebo byla natolik vyděšená, že celé hodiny nemohla usnout. Někdy se při vyprávění rozplakala i samotná Andžum. Zajnab se začala bát chodit večer spát, pevně svírala zavřená víčka a předstírala spánek, aby nemusela poslouchat další příběh. Časem se Andžum (po zásahu některých mladších tetiček) ve vyprávění podstatně zlepšila. Zaměřila se na

dětské příběhy, a dokonce i Zajnab se nakonec začala na jejich společný večerní rituál těšit.

Mezi nejoblíbenější patřil příběh o nadjezdu. Andžum vyprávěla, jak se jednou večer vracela pěšky společně s přítelkyněmi z Defense Colony⁵⁴ v jižním Dillí domů k Turkmánské bráně. Bylo jich pět nebo šest a po divokém večírku v domě bohatého Sétha z Bloku D vypadaly rozjařeně. Rozhodly se po večírku trochu projít na čerstvém vzduchu. Tenkrát byl ještě ve městě čerstvý vzduch, říkala Andžum. Když už byly v půlce nadjezdu za vojenskou kolonií, v té době jediného ve městě, začalo pršet. A co musíš udělat, když jsi na nadjezdu a prší?

„Šly jste prostě dál,“ odpovídala Zajnab vážným dospěláckým hlasem.

„Přesně tak. Šly jsme prostě dál,“ říkala Andžum. „A co se stalo pak?“

„Pak se vám začalo chtít čůrat!“

„Pak se mi začalo chtít čůrat!“

„Ale nemohla ses zastavit.“

„Nemohla.“

„Musela jsi jít dál!“

„Musela jsem jít dál.“

„Takže jsme se musely vyčůrat do kalhot ghágra!“

Zajnab vždy vyprskla smíchy, protože byla ve věku, kdy jakákoli zmínka o kakání, čůrání a prdění byla vrcholem, ne-li pointou každého příběhu.

54 Luxurní čtvrť Jižního Dillí postavená v 60. letech pro vojenské vysloužilce.

„Přesně tak a byl to ten nejúžasnější pocit na světě,“ říkala Andžum. „Byly jsme uprostřed nadjezdu zmoklé až na kost a nad námi visel billboard, na němž se mokrá žena utírala bombajskou osuškou.“

„A ta osuška byla veliká jako koberec!“

„Ano, byla obrovská jako koberec.“

„A pak ses té ženy zeptala, jestli by ti tu osušku nepůjčila, že se chceš osušit.“

„A co ta žena odpověděla?“

„Řekla: *nahín, nahín, nahín!* (ne, ne, ne!)“

„Řekla *nahín, nahín, nahín!* a my jsme promočené šlapaly dál...“

„A *garam-garam* čůránky vám stékaly dolů po *thandá-thandá* nohách!“⁵⁵

V této fázi Zajnab usínala s úsměvem na tváři. Andžum musela ze svých příběhů vypustit sebemenší zmínky o bídě a neštěstí. Zajnab zbožňovala, když Andžum sama sebe proměňovala v mladou přitažlivou sirénu, která vedla vzrušující život plný hudby a tance, úchvatných šatů, zdobených nehtů a houfů svých obdivovatelů.

Andžum se snažila kvůli Zajnab otevřít novou kapitolu svého života, obyčejnější a šťastnější. A tak se Andžum stala obyčejnějším, ale šťastnějším člověkem.

Z příběhu o nadjezdu musela vypustit, že se odehrál v roce 1976 za výjimečného stavu, který vyhlásila

55 Garam/thandá – hindsky „teplý/studený“.

Indira Gándhiová a který trval jednadvacet měsíců⁵⁶. Její rozmazlený syn Sandžaj Gándhí byl tou dobou předsedou Kongresu mladých (mládežnické odnože vládnoucí strany) a více či méně ovládal zemi, jako kdyby to byla jeho hračka⁵⁷. Občanská práva byla pošlapávána, tisk cenzurován a ve jménu populační kontroly byly tisíce mužů (zejména muslimů) nahnány do táborů a tam byli nuceně sterilizováni. Nový zákon (Zákon o zachování vnitřní bezpečnosti) vládě umožňoval zatýkat podle libosti⁵⁸. Vězení byla přeplněná a malá klika Sandžajových nohsledů jako utržená z řetězu vykonávala jeho příkazy mezi obyčejnými lidmi.

Tenkrát v noci se Andžum a její přítelkyně vracely nadjezdem ze svatební oslavy, kterou rozehnala policie. Hostitel a tři hosté byli zatčeni a odvezeni v policejních

56 Ministerská předsedkyně Indira Gándhiová v roce 1975 vyhlásila kvůli nepokojům v Indii 21 měsíců trvající výjimečný stav, během něhož došlo k porušování lidských práv, zatýkání jejich politických oponentů, cenzura tisku, násilné a nucené sterilizaci lidí apod. Jedno z nejkontroverznějších období indické historie.

57 Kongres mladých (Youth Congress) – mládežnické křídlo Indického národního kongresu, politické strany, která se nejvíce zapsala do dějin Indie od jejího rozdělení v roce 1947. Díky Indiře Gándhiové získal YC velkou politickou moc. V 70. letech pod vedením jejího syna Saňdžaje Gándhího se YC soustředil na kontroverzní řešení sociálních problémů.

58 Maintenance of Internal Security Act (Zákon o zachování vnitřní bezpečnosti) – kontroverzní zákon, který schválil indický parlament v roce 1971, administrativa premiérky Indiry Gándhiové získala téměř neomezenou moc: zatýkání podezřelých osob na neomezenou dobu, prohledávání a konfiskování majetku bez soudního příkazu, odposlouchávání apod. Zákon se využíval zejména k likvidaci disentu.

antonech. Nikdo nevěděl proč. Árif, řidič dodávky Matador, která přivezla Andžum a spol. na oslavu, se pokoušel pasažéry rychle nacpat zpět do dodávky a prorazit cestu autem. Tahle drzost ho stála rozdrčené pravé koleno a klouby na levé ruce. Pasažérky Matadora vytáhli ven a ušetřili každé pár kopanců na pozadí, jako kdyby to byli cirkusoví klauni. Vyhržovali jim, že pokud hned nezmizí a nepomažou domů, zatknou je za prostituci a veřejné pohoršování. V bezhlavém zděšení se rozprchly do temné deštivé noci jako smečka vyplašených démonů, nohy nedokázaly držet tempo s rychlostí stékajícího make-upu, protože jim v tom zabraňovaly deštěm nasáklé róby. Hidžry jsou na neustálé ponižování zvyklé, v tomto ohledu se vlastně nic výjimečného nestalo, rozhodně nic ve srovnání s utrpením jiných lidí během těch strašlivých měsíců.

Nic se nestalo a přeci se toho stalo dost.

I po převyprávění měl v sobě Andžumin příběh o nadjezdu kapku pravdy. Té noci skutečně přšelo. Andžum skutečně močila při běhu. Na nadjezdu opravdu stál billboard s reklamou na bombajské osušky. A žena z té reklamy opravdu odmítla osušku půjčit.

Andžum se začala připravovat na nástup své dcery do školy už celý rok předem. Navštívila svůj bývalý domov a se svolením bratra Sáfiba si s sebou odnesla do Khváb-gáh Muláqátovu knižní sbírku. Sedávala s překříženýma nohama a četla knihy (nikoli Korán), zlehka pohybovala rty a prstem sledovala řádky. Pohupovala se přitom vpřed a vzad a se zavřenýma očima přemýšlela nad tím, co si

právě přečetla. Nebo možná lovila nějaké vzpomínky ve své paměti.

V pěti letech začala Zajnab navštěvovat lekce hudby u stáda Hamída. Už od počátku však bylo jasné, že jí hudba nic neříká. Celou lekci se nespokojeně vrtěla a dokázala vystříhnout falešné tóny tak neomylně, že by se to dalo nazvat uměním. Trpělivý a laskavý ustád Hamíd jen potřásl hlavou, jako kdyby odháněl mouchu, napil se vlažného čaje a stisknul klávesy harmonia, což znamenalo, že chce, aby to žákyně zkusila znovu. Při těch několika málo příležitostech, kdy Zajnab alespoň přibližně trefila tón, radostně přikývl a řekl: „To je můj kluk!“ Tuhle frázi pochytil z animovaného seriálu Tom a Jerry, který rád sledoval se svými vnoučaty (studovala na anglické střední škole). To byla nejvyšší forma pochvaly žáka, bez rozdílu pohlaví. Prokazoval tu čest i Zajnab, aniž by si to zasloužila. Byl to spíš výraz úcty k Andžum a vzpomínka na to, jak kdysi překrásně zpívala (nebo zpíval, když byla ještě Áftáb). Andžum s ní sedávala na každé lekci. Znovu se objevil vysoký pištivý tón na vrcholku její hlavy, ale tentokrát jako nenápadná snaha ukáznit Zajnabin neovladatelný hlas a udržet čistý tón. Nebylo to nic platné. Malá banditka prostě neuměla zpívat.

Zajnab však projevovala obrovský zájem o zvířata. Byla postrachem ulic starého města. Chtěla osvobodit všechny vypelichané polomrtvé slepice nacpané do špinavých klecí, které stály navršené jedna na druhé před řeznictvím. Dala se do řeči s každou kočkou, která jí zkřížila cestu, a přitáhla domů všechna opuštěná štěňata,